

การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหา
หนี้สินของเกษตรกรไทย

**Living the Buddhist approach to solve the debt problems
of farmers in Thailand**

สุภารัตน์ ทองปลิว, กุลชาติ บุญกลั่นสอน และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Supharat Thongpliw, Kullachar Bunklason and Kampanart Wongwatthanaphong

Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Bumbim.3941@gmail.com

บทคัดย่อ

การแก้ปัญหานี้สินมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะ หากมนุษย์มีความขยันหมั่นเพียรรู้จักรักษาทรัพย์ คบเพื่อนที่ดี และมีชีวิตพอเพียง หรือ สมชีวิตา อันเป็นคำสอนข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่มุ่งให้มวลมนุษยชาติดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายให้พอเหมาะแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส คือความทะยานอยากจนเกินไป ซึ่งอาจเป็นแนวป้องกันความยุ่งยากในชีวิตและวิกฤตเศรษฐกิจทุกระดับได้เป็นอย่างดี ทำให้ชีวิตมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก ตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของมนุษย์ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้น ต้องมีทฤษฎีธัมมิกัตถะหรือหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข อันจะนำไปสู่การแก้วิกฤตเศรษฐกิจหรือความยากจนรวมถึงปัญหานี้สินของเกษตรกรไทยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การดำเนินชีวิต; ปัญหานี้สิน; เกษตรกร

Abstracts

If a man diligent about keeping the estate. Still good friends And have sufficient life or the eye as one of the teachings of Buddhism. Aimed at providing mankind to live a simpler, less extravagant, lavish spending is to some extent the funds are acquired. Do not become slaves of passion Ambition is too This could be a barrier to the frustration of life and the economic crisis at all levels as well. Life is immune to the wave of change in the world. By ti l l Grantham Bugatti is useful for the promotion of agriculture. In accordance with the philosophy of sufficiency economy. Create a line of existence and behavior of human beings at every level, from the family, community and state levels. Both in developing and managing international operations in the Middle or Middle Way. The economic development

* วันที่รับบทความ: 9 สิงหาคม 2563; วันแก้ไขบทความ 28 สิงหาคม 2563; วันตอบรับบทความ: 29 สิงหาคม 2563

Received: August 9, 2020; Revised: August 28, 2020; Accepted: August 29, 2020

to catch up to the globalized world. Law requires Ticketmaster Grantham Vegas is perfected or principle that is going to benefit.

Keywords: Lifestyle; Liability Issues; Farmers.

บทนำ

ประชากรในประเทศไทยจำนวนมากมีอาชีพทางการเกษตร เช่น การเพาะปลูก การประมง การเลี้ยงสัตว์ การทำนา และทำไร่ เกษตรกรดังกล่าวมีฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวยากจน คือ ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำลงเรื่อยๆ ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพการเกษตรมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ เป็นผลทำให้เกษตรกรเกิดเป็นหนี้สินทั้งในระบบสถาบันการเงิน และหนี้สินนอกระบบสถาบันการเงิน เมื่อเป็นเช่นนี้เกษตรกรทุกคนก็ต้องดิ้นรนหาทางออกให้กับการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่เหมาะสม นอกจากนั้น เกษตรกรได้ประสบกับภัยธรรมชาติ มีน้ำท่วมที่ทำกิน ที่ดินแห้งแล้งไม่มีน้ำทำการเกษตร และซ้ำเติมอีกคือปัญหาสังคมเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองภายในประเทศที่มีความเห็นแตกต่างกันแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย มีการประท้วงเรียกร้องสิทธิทางการเมืองด้วยการปิดถนน ปิดสถานที่ราชการ สร้างความเดือดร้อนให้ผู้คนที่ทั้งกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้เกษตรกรทุกพื้นที่ได้รับผลกระทบอย่างแสนสาหัสทั่วหน้ากัน การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรกเมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หาเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหาและรู้จักใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิตบุคคลนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี ไม่เดือดร้อนและเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ถ้านำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จะทำให้การดำเนินชีวิตของเกษตรกรมีความสุขปราศจากหนี้สินต่าง ๆ คือ การนำหลักธรรมที่ถือว่าเป็นหัวใจเศรษฐกิจ โดยมีคำย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งย่อมาจากหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย

ความยากจนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและมีมานานในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายทั่วโลกความยากจน ตามคำนิยามที่เคยใช้กันมาตั้งแต่ในอดีต มักพิจารณาถึงระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลว่ามีรายได้เป็นตัวเงินเพียงพอกับการดำรงชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับกันในแต่ละสังคมมากน้อยเพียงใด ดังนั้น เครื่องมือที่ใช้วัดความยากจนจึงนิยมใช้ตัวชี้วัดที่สำคัญ (Key performance indicator: KPI) ด้านรายได้หรือรายจ่ายของบุคคลหรือของครัวเรือนมากกว่าตัวชี้วัดอื่นๆ โดยธนาคารโลกและนักเศรษฐศาสตร์ผู้สนับสนุนแนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมตะวันตกเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดการวัดความยากจนของประเทศจากรายได้ต่อหัว เพื่อวิเคราะห์ว่ามีรายได้เพื่อซื้อสินค้าและบริการพอเพียงหรือไม่ ประเทศใดที่มีรายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยต่ำกว่าอัตราที่กำหนดถือว่าเป็นประเทศยากจน บุคคลใดที่มีรายได้ต่ำกว่าระดับรายได้ในการยังชีพก็ถือว่าเป็นคนยากจน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นิยามความยากจนที่ครอบคลุมแทบทุกมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งทางด้านจิตลักษณะโดยมีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) จนนเงิน 2) จนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) จนทางสังคม 4) จนทางการเมือง 5) จนการศึกษา 6) จนทางวัฒนธรรม และ 7) จนทางจิตวิญญาณ ไร้สิ่งยึดมั่นทางจิตใจ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม ส่วนกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้คำจำกัดความความยากจนในมุมมองทางด้านรัฐศาสตร์ คือ ความไม่เสมอภาคได้แก่ ความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมือง ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม เช่น การขาดการศึกษา ได้รับการศึกษาน้อย การขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกิน หรือข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีภาวะการพึ่งพาสูง และไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐ ซึ่งสภาวะเหลื่อมล้ำมีผลต่อการขาดโอกาสในการปรับเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของบุคคล และก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา ซึ่งมีสาเหตุหลักๆ (วิทยา เจียรพันธุ์, 2554 : 35-36) ดังนี้

1. สาเหตุจากปัจจัยส่วนบุคคล ตัวแปรของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อหนี้สินและความยากจนในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ได้แก่ ปัญหาทางการศึกษาของประชากรโดยพบว่า ประชากรที่ยากจนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย สำเร็จการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า อ่านหนังสือไม่ออก จึงขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ขาดทักษะที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ยังทำให้การส่งเสริมและการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และวิทยาการต่างๆ แก่ประชาชนในชนบทของภาครัฐไม่บรรลุผลเท่าที่ควร จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนในภาคชนบทไทย สอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2558) ซึ่งได้ข้อสรุปในประเด็นเดียวกันที่กล่าวถึงความยากจนของคนจนว่า มีสาเหตุมาจากภูมิหลังของตนเองและครอบครัว คือ ไม่รู้หนังสือ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ รวมทั้งการไม่มีความรู้และความสามารถหรือทักษะเฉพาะในการทำงาน นอกเหนือจากอาชีพการเกษตร ซึ่งถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงไม่สามารถเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้สูงกว่าอาชีพการเกษตรได้ ทำให้ครอบครัวต้องตกเป็นหนี้สินตามมา

2. สาเหตุจากปัจจัยจิตลักษณะ ปัจจัยทางด้านนิสัยหรือพฤติกรรมของบุคคลและสมาชิกในครอบครัว เป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อความยากจนของคนจน ได้แก่ ความเกียจคร้าน ติดอบายมุข เช่น เล่นการพนัน ติดสุรา เที่ยวโสเภณี ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ฯลฯ ทำให้ตนเองและสมาชิกในครอบครัวต้องตกเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว สอดคล้องกับรายงานผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2558) ซึ่งได้อธิบายถึงสาเหตุของความยากจนจากพฤติกรรมส่วนบุคคลของชาวชนบท ว่าเกิดจากการติดอบายมุข ขาดความรอบคอบในการใช้ชีวิต เลียนแบบการบริโภคสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ ปัญหาหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทส่วนหนึ่งมีสาเหตุเชิงพฤติกรรมจากการกู้ยืมเงินแล้วใช้จ่ายเงินไปในทางที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ เช่น จัดงานบุญงานกุศล ซื้อสิ่งเสพติดและอบายมุข ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์สี ตู้เย็น โทรศัพท์ มือถือ และรถจักรยานยนต์ ฯลฯ รวมทั้ง การนำไปใช้คืนหนี้สินเดิมแก่เจ้าหนี้เงินกู้ในและนอกระบบ ซึ่งเป็นพฤติกรรมลัดฟ้า

ขวาม้า หรือหมุนหนี้ แทนการลดรายจ่ายและเพิ่มการออมเพื่อลดภาระหนี้

3. สาเหตุจากปัจจัยทางสังคม สาเหตุของความยากจนว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต ดังกรณีที่มาของคนจนในสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่คนส่วนใหญ่ผลิตเพื่อกินเพื่อใช้นั้น คนในหมู่บ้านมิได้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันมากนัก คนที่ถูกจัดว่ายากจนส่วนใหญ่จะมาจากความด้อยโอกาสทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น มาจากชาติพันธุ์หรือภูมิหลังทางสังคมที่ถูกจัดว่าเป็นพวกด้อยโอกาสทุกประเภท ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับ หรือกลายเป็นกลุ่มคนยากจนในสถานการณ์บางอย่าง เช่น เกิดมาพิการ ผู้ประสบภัยธรรมชาติหรือภัยพิบัติต่างๆ กลุ่มชาวเขา กลุ่มศาสนาที่ไม่เน้นความมั่งคั่ง

4. สาเหตุจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ ที่ผ่านมาประชากรในประเทศกำลังพัฒนาประสบปัญหาความยากจนจากปัญหาหนี้สินที่สะสมมานาน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ขาดปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพและขนาดของที่ดินการเกษตรซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของครัวเรือน ประกอบกับความจำกัดในเรื่องความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพดิน ตลอดจนความรู้ในการปลูกพืชที่เหมาะสม และข้อจำกัดด้านการตลาด รวมทั้งความมั่งคั่งน้อย เกษตรกรจึงมีรายได้ไม่น้อยไม่เหลือพอที่จะชำระหนี้ ทำให้ไม่มีโอกาสที่จะปลดหนี้สินและเป็นไทยได้เลย สอดคล้องกับข้อมูลทางวิชาการด้านการพัฒนาชนบท (วิทยา เจียรพันธุ์, 2554 : 36) ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรขนาดเล็กของไทยแล้ว พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ตกเป็นหนี้ เนื่องจากครัวเรือนมีที่ดินการเกษตรขนาดเล็กจึงมีรายได้น้อย ไม่มีเหลือที่จะนำมาใช้หนี้ ประกอบกับราคาของผลผลิตการเกษตรตกต่ำ ไม่นั่นเอง ความสามารถของเกษตรกรในการเพิ่มรายได้จึงลดน้อยลง

5. สาเหตุจากการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐ ในอดีตปัจจัยที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างภาระหนี้สินให้กับเกษตรกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรชั้นเล็กและยากจน คือ การเข้าร่วมในโครงการพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล ปรากฏว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จจนต้องเลิกล้มโครงการ นอกจากนั้นยังต้องมีภาระหนี้สินติดตัวว่าจะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือหน่วยที่รับผิดชอบก็ล้งเลยมานานจนกลายเป็นประเด็นให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีการเดินขบวนเรียกร้อง เพื่อขอ ปรับ ลด ปลดหนี้ให้แก่เกษตรกรตามโครงการ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว อันเป็นผลพวงมาจากนโยบายรัฐและการดำเนินงานที่ผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง จึงมีนัยยะที่แสดงให้เห็นว่า หนี้สินของเกษตรกรในชนบทยังดำรงอยู่ในสภาพที่รุนแรงเช่นเดียวกับสภาพก่อนมีโครงการช่วยเหลือจากรัฐหรือมีบางส่วนที่มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ โดยมีสาเหตุทั้งจากปัจจัยภายใน (Internal factors) และปัจจัยแวดล้อมภายนอก (External factors) หลายประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ในอดีตนอกจากเกษตรกรจะมีหนี้สินเดิมอันเป็นภาระหนักอยู่ก่อนแล้ว ยังมีหนี้สินที่เกิดขึ้นใหม่จากหน่วยงานและสถาบันการเงินของรัฐที่ได้ดำเนินนโยบายประชานิยมไปสู่การปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือประชาชนระดับฐานราก ซึ่งที่ผ่านมาสถาบันการเงินของรัฐมุ่งแข่งขันในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ให้คนยากจน ทั้งในภาคเมืองและภาคชนบทก็ยังมีในรูปแบบต่างๆ

ประการที่สอง เกษตรกรส่วนหนึ่งมีขีดความสามารถที่จะชำระหนี้ได้ แต่กลับมีพฤติกรรมที่จะไม่ชำระหนี้หรือมีความพยายามบิดพลิ้วที่จะไม่ชำระหนี้เงินกู้ ทั้งนี้เนื่องจากได้รับการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมที่ไม่ถูกต้องจากแนวนโยบายหาเสียงของพรรคการเมืองจากผู้นำกลุ่มเกษตรกร หรือจากนักพัฒนาองค์กรเอกชน (บางกลุ่ม/บางคน) โดยมีการปลุกระดมให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อขอปลดหนี้ของเกษตรกรทั่วประเทศ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวแล้วข้างต้นโดยอาศัยสถานการณ์ของกลุ่มที่ไม่มีศักยภาพจะชำระหนี้มาเป็นเงื่อนไขในการเจรจาต่อรอง

ประการที่สาม ปัญหาของภาครัฐจากการนำนโยบายฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพต่างๆ ของประชาชนในชนบทไปสู่การปฏิบัติ (Policy implementation) ปรากฏว่ามีการดำเนินการที่ซ้ำซ้อน ลำช้า และไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่ยากจนในชนบทที่แท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ รวมทั้งคำแนะนำทางวิชาการที่จำเป็นต่าง ๆ

ประการที่สี่ ขาดการติดตาม กำกับ แนะนำ การประกอบอาชีพ การใช้สินเชื่อและการออมเงินของเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจากเจ้าหน้าที่และพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่รับผิดชอบเท่าที่ควร

ประการที่ห้า สืบเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจที่ชะลอตัว ภาครัฐจึงได้ใช้แนวคิดในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจมหภาคโดยการขยายอำนาจซื้อโดยรวม เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการกระตุ้นให้ภาคประชาชน โดยเฉพาะในภาคชนบท เร่งการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคของครัวเรือนให้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตตาม คนยากจนส่วนใหญ่จึงถูกรอบำงด้วยกระแสบริโภคนิยม

ผลกระทบที่เกี่ยวกับนโยบายการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย เกษตรกรลูกค้ำส่วนหนึ่งก็มีปัญหาหนี้สินที่เป็นภาระหนัก รุนแรง และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากปัญหาที่สะสมเรื้อรังมานาน ไม่สามารถคิดได้ว่า จะเปลี่ยนไปทำอาชีพอะไร ไม่มีทุน ปัญหาความเจ็บป่วย หากแนะนำให้หันมาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ก็เป็นหลักการที่ดี แต่เหมาะสำหรับคนที่มีภาระหนี้้น้อย หากบางคนมีหนี้้นี้มาก การผลิตตามระบบเศรษฐกิจพอเพียงจะไม่มีรายได้เป็นตัวเงินมากพอที่จะชำระหนี้ เมื่อศึกษาถึงที่มาของปัญหาหนี้สิน จะเห็นได้ว่า เกษตรกรมีปัญหาลาหลายประการ เช่น 1) ความยากจนตั้งแต่กำเนิด 2) ลักษณะนิสัยส่วนตัวได้แก่ เกษตรกรมีความต้องการบริโภคตามแบบอย่างของผู้ที่มีรายได้มากกว่าโดยไม่มีความพอประมาณไม่คำนึงถึงความสามารถของตนเองใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สมควร 3) ระดับการศึกษา 4) ภาระทางครอบครัว 5) วิถีชีวิตและความเชื่อ 6) ความล้มเหลวจากการลงทุน นอกจากนั้น เมื่อวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกี่ยวกับแหล่งเงินทุน ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังมีสถานการณ์หนี้สินอยู่ ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สิน เมื่อศึกษาถึงที่มาของปัญหาหนี้สิน จะเห็นได้ว่า แหล่งเงินทุนที่เป็นระบบและไม่เป็นระบบ คือ การเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่าย เมื่อกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบจนเต็มวงเงิน แหล่งเงินกู้บางแห่งให้กู้เงินไม่ตรงกับประเภทของการผลิต เมื่อวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเกี่ยวกับระบบการผลิต ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังมีสถานการณ์หนี้สินอยู่ ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาระบบการผลิต เมื่อศึกษาถึงที่มาของการแก้ไขปัญหากระบวนการผลิต จะเห็นได้ว่า เน้นการผลิตเพื่อขาย ขาด

ความรู้และข้อมูลที่จะช่วยให้สามารถวางแผนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ต้นทุนการผลิตสูง แรงงานที่มีอยู่ถึงนำไปใช้ก็ไม่ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า เน้นปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ด้วยเหตุผลด้านการตลาด ระบบการผลิตพึ่งพาธรรมชาติมาก เสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ มีปัญหาในเรื่องแหล่งน้ำ ประกอบกับการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำ (วิทยา เจียรพันธุ์, 2554 : 39)

สถานการณ์หนี้สินของเกษตรกรไทยดังกล่าวข้างต้นเป็นการบ่งบอกถึงเหตุที่ต้องการให้มีการวิเคราะห์วิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินเกษตรกรไทย เป็นสาเหตุสำคัญของความยากจน ทั้งนี้ หนี้สินดังกล่าวน่าจะมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลและจิตลักษณะ รวมทั้งปัจจัยทางสังคม ซึ่งเป็นข้อจำกัดทำให้เกษตรกรไม่สามารถเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดในสังคมได้ ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญทำให้เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก ตลอดจนปัจจัยจากการเข้าร่วมโครงการตามนโยบายรัฐเพื่อหวังผลประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งภาครัฐในฐานะผู้ให้และประชาชนในฐานะผู้รับ เป็นมูลเหตุซ้ำเติมให้เกษตรกรในชนบทประสบปัญหาหนี้สินและความยากจนมากยิ่งขึ้น

การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

หลักทฤษฎีธรรมมีกัตตประโยชน์เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทฤษฎีธรรมมีกัตตะ เนื่องจากอรรถะ แปลว่าประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกัน สองคำก็ได้หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทฤษฎีธรรมมีกัตตสังวัตตนิกรรม หมายถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553 : 138) คือ

1. อุฏฐานสัมปทา : ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการทำงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ
2. อารักขสัมปทา : ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ
3. กัลยาณมิตตตา : คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีลจาคะ ปัญญา
4. สมชีวิตา : อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจะต้องเหนื่อรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนื่อรายได้

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตาม

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมานุญชีวิตว่า “คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จัก รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้” และความสำคัญของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์นั้นมีหลักธรรม 4 อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามรวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

1. ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง
2. ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ
3. เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี
4. ทำให้มีโอกาสดำเนินการประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต
6. สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่แบบพอดี สมรายได้ มีให้ผดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับปันปลายของชีวิต จะได้ไม่ลำบากตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึงประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ตามหลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดี กินดีต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องร่นวายุอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้นจำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมา ก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรกเมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็จะเป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หาคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหา และรู้จักใช้ให้เป็น เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น นอกจากนั้น หลักการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนหรือประโยชน์ในปัจจุบันนั้น หมายถึงการรู้จักเลือกคบมิตร ผู้ใดสามารถปฏิบัติตนได้ครบทั้ง 4 ข้อได้ บุคคลนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี ไม่เดือดร้อน เป็นประโยชน์แก่ตนเองในปัจจุบัน หลักธรรมข้อนี้จึงถือว่าเป็นหัวใจเศรษฐกิจ โดยมีคำย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งย่อมาจากหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน (พระ

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 38-40)

กล่าวได้ว่า “พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใดๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักสรรถทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น 4 ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” และท่านได้กล่าวอีกว่า “เมื่อได้ใช้ โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้ แล้ว ถึงโภคจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคจะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี” การทำประโยชน์ปัจจุบัน หรือ การปฏิบัติตามหลักธรรมทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงชีวิตของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดีกินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปและเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติมีหลักธรรมตามที่กล่าวมา ก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมาย

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์เพื่อการจัดการปัญหาหนี้ของเกษตรกรไทย

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภคและมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการชุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำจะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดิน ส่วนอื่นๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตามแม้กระทั่งในหลักการขั้นตอนที่ 1 เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม อีกประการหนึ่ง ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับ

องค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าซึ่งครอบคลุมตามหลักการ

ขั้นตอนที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการทำธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่างๆ มีความพอเพียงตามขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง นอกจากนั้น ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมตามหลักการ

ขั้นตอนที่ 3 ส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่างๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียนแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด (วสันต์ ผุสดี, 2551 : 32)

การที่บุคคลจะให้ฐานะมีชีวิตที่มั่นคง และมีชีวิตที่เป็นสุขได้นั้น ก็ต้องเลี้ยงอบายมุขให้ได้ มีกรณีศึกษาที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ในตอนท้ายของพระพุทธพจน์ข้างต้น เพราะอบายมุขนั้น ล้วนเป็นส่วนเกินของชีวิตและนำพาชีวิตให้มัวเมา จนต้องเสียหาย เสียศูนย์และสูญเสียในที่สุด ด้วยว่าการเป็นนักเลงเที่ยวผู้หญิงก็ดี เป็นนักเลงดื่มสุราก็ดี เป็นนักเลงเล่นการพนันก็ดี คบคนชั่วเป็นมิตรก็ดี ล้วนเกินมาจากต้นหาซึ่งมีอวิชชาเป็นมูลรากและมีความทุกข์เป็นดอกผล ทุกท่านผู้หวังความเจริญจึงควรหลีกเลี่ยงให้ไกล ดุจหลีกเลี่ยงสรรพพิษที่มีพิษร้าย ไม่ควรเข้าใกล้ ไม่ควรสัมผัสเสพโดยเด็ดขาด บุคคลควรจะหันมาทำการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ชัดเจนเพื่อหาทางแก้ปัญหาไขและนำไปประพฤติปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในยุคปัจจุบันจะได้ยินคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงหรือชีวิตพอเพียง จึงเป็นโอกาสที่ดีที่บุคคลควรจะได้เลือกวิถีทางดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เมื่อประสบกับวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคม ที่สำคัญหากทุกคนจับประเด็นสำคัญของการดำเนินชีวิตทั้งในแง่เป้าหมาย และวิธีการได้ คือ มีความสันติสุขเป็นเป้าหมาย มีหลักการดำเนินชีวิตที่พอเพียงตามแนวพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่อาศัยสันโดษเป็นพื้นฐาน อาศัยทวิภูมิมักตถประโยชน์ เป็นกระบวนการและอาศัยการเว้นจากอบายมุขทุกชนิดเป็นกำแพงกันความเสื่อม เมื่อบุคคลทำได้เช่นนี้เชื่อแน่อนว่า ความสุขความเจริญจะเกิดขึ้นแก่บุคคลและสังคมอย่างไม่ต้องสงสัยส่วนการปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการสมัยใหม่ ความสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็น

อยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไก่ ไม้ผล พืชผัก ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุม ทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เมื่อ องค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดใน ชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไป พร้อมๆ กับสถานการณ์ด้านการกระจาย รายได้ที่ดีขึ้น ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของ การมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพ ต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ใน มิติอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชนความสามารถในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ดังนั้นการจัดการปัญหานี้ของเกษตรกรไทยด้วยหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เป็นหลักการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทองสามารถนำไปจัดการหนี้สินได้สอดคล้อง กับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้เกษตรกรเดินบนทางสายกลาง มีความพอดี พอเพียง พอประมาณ ซึ่งการจัดการปัญหานี้ของเกษตรกรไทยตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ผู้เขียนจะอธิบายดังนี้

1. อุฏฐานะสัมปทา (อุ) หากเกษตรกรมีความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหา วิธีการในการทำการเกษตร โดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการ ปรับเปลี่ยน วิธีการดำเนินชีวิตของตัวเอง มีหลักการและวิธีการในการเพิ่มผลผลิตหรือแปรรูปพื้นผลทางการเกษตรซึ่งจะ ส่งผลให้ผลผลิตนั้นมีมูลค่าเพิ่มขึ้น หนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่ก็จะค่อยๆ หมดไป

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง ถ้าเกษตรกรรู้จักการรักษา ปกป้องคุ้มครองพื้นผลทางการเกษตร โดยอาศัยธรรมชาติมากกว่าสารเคมี จะส่งผลให้ต้นทุนในการผลิตลดลงการรักษาทรัพย์สินที่หามาได้นั้นไม่ได้ สูญเสียทรัพย์สินเงินลงทุนมาก หายสามารถจัดการได้ก็จะทำต้นทุนลดลงไปด้วย หนี้สินของเกษตรกรที่มีอยู่ก็จะ ค่อยๆ หมดไป

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) เกษตรกรถ้ารู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตรที่ดี จะช่วยให้การดำเนินชีวิต เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้น ๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่าง ๆ ในการทำงาน ท้นต่อเหตุการณ์ ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่ เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

4. สมชีวิตา (สะ) เป็นการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง ทารกเกษตรรู้จักความพอดี หรือ ความเป็นอยู่สมดุล คือ เลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคือง หารายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น การจัดการหนี้สินจะหมดไปในที่สุด

สรุป

หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อการบูรณาการจัดการมีความสอดคล้องตามหลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะเห็นได้ว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นั่นเอง จากพระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้เห็นได้ว่า มีหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดผล คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทอง พึ่งตนเองได้ เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน บางทีเรียกว่าหัวใจเศรษฐกิจ โดยมีคำย่อคือ อุ อา กะ สะ ดังนี้คือ

1. อุภูฐานะสัมปทา (อุ) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหาวิธีการที่แยบคายในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพให้ได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา (อา) หมายถึง การถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ไม่ให้สูญหายพินาศไปด้วยภัยต่างๆ

3. กัลยาณมิตตตา (กะ) หมายถึง การรู้จักคบคนดีหรือมีกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงการอาชีพนั้นๆ ทำให้รู้เห็นช่องทางและโอกาสต่างๆ ในการทำงาน ทันท่วงทีเหตุการณ์ตลอดจนรู้จักปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเองอย่างถูกต้อง ไม่ถูกมิตรชั่วชักจูงไปในทางอบายมุข ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินไม่เพิ่มพูนหรือมีแต่จะหดหายไป

4. สมชีวิตา (สะ) หมายถึง ความเป็นอยู่พอดี หรือความเป็นอยู่สมดุล คือเลี้ยงชีพแต่พอดี ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ฝืดเคือง หารายได้เหนือรายจ่าย มีเหลือเก็บไว้ในคราวจำเป็น

การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมของประเทศไทยที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการแข่งขันด้านการผลิตสิ่งของเครื่องใช้เป็นจำนวนมากมีการส่งเสริมให้ประชาชนใช้วัตถุดิบความสะอาดสบาย และปรนเปรอความสุขของตน ก่อให้เกิดลัทธิ วัตถุนิยมก่อให้เกิดหนี้สินจำนวนมากมาย ลัทธินี้เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในลักษณะที่ทำให้สังคมเป็น สังคมบริโภคนิยม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ลำบากเพิ่มมากขึ้น ความเชื่อที่ว่า การส่งเสริมความสุข โดยการปรนเปรอทางวัตถุนิยมเป็นการเพิ่มความทุกข์ อย่างปฏิเสธไม่ได้ พระพุทธเจ้าท่านได้สอนหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากมาย เช่น ทฤษฎีธัมมิกัตถะ เป็นข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์สินเงินทองเพียงพอได้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร การรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ การคบเพื่อนที่ดี และการมีความเป็นอยู่พอดี การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาของเกษตรกรไทย เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินให้น้อยลงจนหมดไปนั้นควรดำเนินชีวิตตามหลักดังต่อไปนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจังดังพระราชดำรัสว่า ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ

3. เลือกรับการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่าความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือ ด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้โดยต้องชวนช่วยไฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตัวเอง

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมโฆษาภิเษก พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอพยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุดคือคำว่าพอ ต้องสร้างความพอที่สมเหตุสมผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *ธรรมานุญชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิสนัย ผุสดี. (2551). *การดำเนินงานศูนย์บริการเทคโนโลยีการเกษตร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

วิทยา เจียรพันธุ์. (2554). *หนี้สินเกษตรกรไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.